

CERINȚELE ACTUALE ȘI PRIORITĂȚILE ÎN ADMINISTRAREA ASISTENȚEI MEDICALE STOMATOLOGICE ACORDATĂ POPULAȚIEI PE PERIOADA PANDEMIEI COVID-19

Elena Tintiu¹,
d.ș.m., conferențiar universitar
Valeriu Burlacu¹,
d.ș.m., profesor universitar
Valeriu Gobjila²,
director

¹*Catedra Terapie Stomatologică, USMF „Nicolae Testemițanu”*

²*Întreprinderea Municipală „Centrul Stomatologic Municipal Chișinău”*

CURRENT REQUIREMENTS AND PRIORITIES IN THE ADMINISTRATION OF DENTAL MEDICAL ASSISTANCE PROVIDED TO THE POPULATION DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Elena Tintiu¹,
PhD, Associate Professor
Valeriu Burlacu¹,
PhD, University Professor
Valeriu Gobjila²

¹*Department of Therapeutic Dentistry, SUMPh
“Nicolae Testemițanu”*

²*Municipal Enterprise “Chisinau Municipal Dental
Center”*

Rezumat

Pregătirea cadrelor medicale la diferite etape este un element cheie pentru sistemul sănătății. Important este de a consolida capacitățile personalului medical, concomitent și în stomatologie în condițiile de criză pandemică. În acest context este necesar de menționat faptul, că asistența stomatologică în sec. XXI este supusă unor semnificative schimbări ce țin de starea de sănătate a populației, creșterea drepturilor pacienților de a fi informați cu privire la serviciile medicale (inclusiv de urgență) disponibile și a stării sale de sănătate, de dreptul la confidențialitatea informațiilor și viața privată a pacientului.

Referitor la cercetare ca problemă prioritară în medicină Ministrul Sănătății, muncii și protecției sociale Viorica Dumbrăveanu a declarat „Reforma în domeniul științei a eșuat”. Trebuie să ne asumăm cu toții această responsabilitate și să venim cu o motivare substanțială pentru cei care pe lângă medicină fac știință în domeniul sănătății. Este incomparabilă componența de cercetare în sănătate cu alte domenii. Toate sunt importante, dar noi am văzut, în situația dată de criză, că sănătatea este o prioritate. Medicul american de origine greacă John Ioanidis, profesor de medicină la Universitatea Stanford a semnalat, că știința este în criză. Acest fenomen poate avea consecințe dramatice în domenii precum medicina, unde studiile nou apărute afectează diagnosticul și tratamentul oamenilor bolnavi, deoarece se aplică presiunea de a publica mult în detrimentul calității și ca rezultat majoritatea

Summary

The training of medical staff at different stages is a key element for the health system. It is important to strengthen the capabilities of the medical staff, including dentists, during the pandemic crisis. In this context, it is necessary to mention that dental care in the 21st century is subject to significant changes related to the health status of the population, to the increasing right of being informed about available medical services (including emergency) and one's own health, the right to confidentiality of information and the patient's privacy.

Regarding research as a priority issue in medicine, the Minister of Health, Labor and Social Welfare Viorica Dumbrăveanu declared the following: “The reform in the field of science has failed”. We must all take on this responsibility and come up with a substantial motivation for those who, in addition to medicine, are doing science in the field of health. The composition of health research is incomparable with other fields. All are important, but we have seen, in the crisis situation, that health is a priority. Greek-American physician John Ioannidis, a professor of medicine at Stanford University, outlined that science was in crisis. This phenomenon can have dramatic consequences in areas such as medicine, where new studies affect the diagnosis and treatment of sick people, as pressure is applied to publish much to the detriment of quality and as a result most academic papers published in recent years are exaggerated or false. The coronavirus pandemic is more than

lucrărilor academice publicate în ultimii ani sunt exagerate sau false. Pandemia de coronavirus reprezintă mai mult decât o criză de sănătate, având implicații fără precedent în plan socio-economic și forța de a genera efecte devastatoare de ordin social, economic și politic.

Organizația Națiunilor Unite (ONU) și alți parteneri activează deja pe trei priorități medicale: sprijinirea domeniului științei, fiind ghidată de Organizația Mondială a Sănătății (OMS), consolidarea gestionării și a răspunsului la crize și abordarea impactului critic de ordin social și economic. Pandemia COVID-19 este o provocare ce a oferit o lecție dură Republicii Moldova, dar care în virtutea criticelor, sperăm că într-un final, clasa politică să privească cu fața sistemul de sănătate, prioritar personalul acestuia, a concluzionat la o întâlnire cu conducerea USMF „Nicolae Testemițanu” Ministrul Sănătății și Protecției Sociale Veronica Dumbrăveanu. Astfel pandemia de coronavirus are un impact major pentru sănătate și reprezintă o influență semnificativă asupra stării social-economic în majoritatea țărilor și în Republica Moldova.

Cuvinte cheie: COVID-19, *pandemie, gestionarea crizei*

EVOLUȚIA APARIȚIEI PANDEMIEI DE CORONAVIRUS

O boală care își face periodic apariția într-o regiune anume, într-o perioadă de timp limitată se vorbește despre **o epidemie**.

Dacă o boală nu se răspândește doar la nivel regional și ajunge să afecteze țări și continente, atunci experții vorbesc de **o pandemie**.

Potrivit OMS, pandemiile sunt provocate mai ales de agenți patogeni noi, sau tipuri de viruși, atunci când o boală este nouă pentru om, doar foarte puține persoane sunt imune la ea. În astfel de cazuri nu există nici vaccin și urmarea poate fi creșterea galopantă a numărului de îmbolnăviri (3).

Pandemia de coronavirus 2019—2020 cunoscută și sub denumirea de coronavirus Wuhan, focar de pneumonie chineză a început la 12 decembrie 2019, în centrul orașului Wuhan, China, atunci când a apărut un grup de persoane cu pneumonie de cauză necunoscută, care a exaladat la jumătatea lunii ianuarie. La 23 ianuarie 2020, centrul Wuhan a fost plasat în carantină, iar la 30 ianuarie, coronavirusul Wuhan a fost declarat de către OMS o urgență globală pentru sănătate. Mai târziu, numai după două săptămâni numărul de cazuri de COVID-19 în afara epicentrului în China a crescut de 13 ori și numărul țărilor afectate sa triplat a confirmat Directorul general al OMS Tedros Adhanom Ghebreyesus. Astfel totalul cazurilor a ajuns la 118.000 cazuri în 114 țări cu 4.291 de decese (4).

Organizația Mondială a Sănătății în aceste condiții la 11 februarie explică numele noului coronavi-

a health crisis, with unprecedented socio-economic implications and the power to generate devastating social, economic and political effects.

The United Nations (UN) and other partners are already working on three medical priorities: supporting science, guided by the World Health Organization (WHO), strengthening crisis management and response, and addressing critical social and economic impacts. The COVID-19 pandemic is a challenge that offered a hard lesson to the Republic of Moldova, meant to turn the political class towards the health system, primarily its staff, concluded at a meeting with the leadership of SUMPh “Nicolae Testemițanu” with the Minister of Health and Social Protection, Veronica Dumbrăveanu. Thus, the coronavirus pandemic has a major impact on health and represents a significant influence on the socio-economic situation in most countries and in the Republic of Moldova.

Key-words: COVID-19, *pandemie, crisis management*

THE EVOLUTION OF THE CORONAVIRUS PANDEMIC

A disease that appears periodically in a certain region, in a limited period of time, is an epidemic. If a disease does not spread only regionally and affects countries and continents, then experts are talking about a pandemic.

According to the WHO, pandemics are mainly caused by new types of pathogens or viruses, when a disease is new to humans, only very few people are immune to it. In such cases there is no vaccine and the result may be a rapid increase in the number of diseases [3].

The 2019—2020 coronavirus pandemic also known as Wuhan coronavirus, the outbreak of Chinese pneumonia began on December 12, 2019, in downtown Wuhan, China, when a group of people with pneumonia of unknown cause appeared, who erupted in mid-January.

On January 23, 2020, the Wuhan Downtown was placed in quarantine, and on January 30, the Wuhan coronavirus was declared a global health emergency by the WHO. Later, just two weeks later, the number of COVID-19 cases outside the epicenter in China increased 13-fold and the number of affected countries tripled, confirmed WHO Director-General Tedros Adhanom Ghebreyesus. Thus, the total number of cases reached 118,000 cases in 114 countries with 4,291 deaths [4].

The World Health Organization, under these conditions, on February 11 explained the designation given to the new coronavirus and the disease it causes, to avoid any confusion. Thus, the official name for the new coronavirus is SARS-COV-2 (se-

rus și a bolii pe care o provoacă, pentru a evita orice confuzii. Astfel, denumirea oficială pentru noul coronavirus este SARS-COV-2 (*severe acute respiratory syndrome coronavirus 2*), iar denumirea pentru boala pe care o provoacă este COVID-19.

Iar la 11 martie 2020 Organizația Mondială a Sănătății a declarat, că focarul de coronavirus (epidemie) a devenit oficial o pandemie (5).

Cercetătorii de la Universitatea Northeastern și Imperial College London au estimat, că numărul infecțiilor reale poate fi de 100 ori mai mare decât cele confirmate. Coronavirusurile sunt răspândite prin picături de aerosoli expulzate într-o zonă de aproximativ 1,83 m. Picăturile de coronavirus rămân suspendate în aer doar pentru o perioadă scurtă de timp, dar pot rămâne viabile și contagioase pe o suprafață metalică, de sticlă sau pe plastic până la 9 zile. Numărul mediu de persoane infectabile de o persoană infectată variază de la 2,13 la 3,11 (6). Important este că savanții chinezi au reușit să izoleze o tulpină de coronavirus și să publice secvența genetică astfel încât laboratoarele din întreaga lume să poată dezvolta în mod independent teste PCR pentru a detecta infecții cu acest virus.

La 16 decembrie 2020 sunt prezentate de OMS datele răspândirii pandemice de coronavirus în lume, care se bazează pe informațiile oferite de guverne. Numărul total de cazuri de coronavirus confirmate constituie — 73.637.090 cazuri, decese — 1.638.601 și vindecări — 41.766.971 (6). Pe primele 3 locuri se află: 1. Statele Unite ale Americii — 16.725.039 cazuri confirmate; 2. India — 9.932.547 cazuri; 3. Brazilia — 6.970.034 cazuri; apoi 4. Rusia înregistrează 2.734.454 cazuri; 5. Franța — 2.447.458 cazuri; 6. Ucraina — 919.704 cazuri; 6. România — 565.758 cazuri. Două state Turkmenistan și Coreea de Nord nu au înregistrat sau nu prezintă informații reale confirmate de coronavirus. România este pe locul 13 în Europa la numărul de infectări cu Covid după Franța, Rusia, Spania, Regatul Unit, Italia, Germania, Polonia, Belgia, Ucraina, Olanda, Cehia, Turcia (7).

PANDEMIA CORONAVIRUS (COVID-19) ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Primul caz de coronavirus din România a fost înregistrat pe 26 februarie 2020 (9). Un bărbat din Gorj, cu primul caz de coronavirus asimptomatic a fost transferat la București.

Primul caz de infecție cu coronavirus din Republica Moldova a fost confirmat pe 7 martie 2020 (10). Conform informațiilor prezentate pacienta o femeie de 48 de ani revenită pe 7 martie 2020 din Italia, cursa Milano-Chișinău a fost preluată de echipa serviciului 112 din aeronavă și internată în stare gravă într-o instituție spitalicească. Testul realizat în cadrul laboratorului Agenției Naționale pentru Sănătate Publică a confirmat prezența Coronavirusului de tip nou (11).

Primul caz de boală înregistrat nu a fost un caz neașteptat pentru țara noastră. Luând în considerație Declarația OMS din 31 ianuarie 2020 a Urgenței de Sănătate Publică de interes Internațional cauzată de

vere acute respiratory coronavirus syndrome 2), and the name for the disease it causes is COVID-19.

On March 11, 2020, the World Health Organization declared that the coronavirus outbreak (epidemic) had officially become a pandemic [5].

Researchers at Northeastern University and Imperial College London have estimated that the number of actual infections may be 100 times higher than confirmed. Coronaviruses are spread by drops of expelled aerosols in an area of about 1.83 m. Coronavirus drops remain suspended in the air only for a short time, but can remain viable and contagious on a metal, glass or plastic surface for up to 9 days. The average number of people infected by an infected person varies from 2.13 to 3.11 [6]. Chinese scientists also have been able to isolate a strain of coronavirus and publish the genetic sequence so that laboratories around the world can independently develop PCR tests to detect infections with the virus.

On 16 December 2020, the WHO presents data on the pandemic spread of coronavirus in the world, which is based on information provided by governments. The total number of confirmed cases of coronavirus was — 73,637,090 cases, deaths — 1,638,601 and cures — 41,766,971 [6].

On the first 3 places were: 1. United States of America — 16,725,039 confirmed cases; 2. India — 9,932,547 cases; 3. Brazil — 6,970,034 cases; then 4. Russia registered 2,734,454 cases; 5. France — 2,447,458 cases; 6. Ukraine — 919,704 cases; 6. Romania — 565,758 cases. Two states, Turkmenistan and North Korea, have not registered or do not provide actual information regarding coronavirus. Romania ranks 13th in Europe in the number of Covid infections after France, Russia, Spain, the United Kingdom, Italy, Germany, Poland, Belgium, Ukraine, the Netherlands, the Czech Republic and Turkey [7].

CORONAVIRUS PANDEMIC (COVID-19) IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The first case of coronavirus in Romania was registered on February 26, 2020 [9]. A man from Gorj, with the first case of asymptomatic coronavirus, was transferred to Bucharest. The first case of coronavirus infection in the Republic of Moldova was confirmed on March 7, 2020 [10]. According to the information presented by the patient, a 48-year-old woman returned from Italy on March 7, 2020, the Milan-Chișinău flight was taken over by the 112 service team from the aircraft and hospitalized in a serious condition in a hospital institution. The test performed in the laboratory of the National Agency for Public Health confirmed the presence of new type Coronavirus [11].

The first case of disease registered was not an unexpected case for our country.

Taking into account the WHO Declaration of 31 January 2020 of the Public Health Emergency of International Interest caused by Coronavirus infection

infecția cu Coronavirusul de tip nou, situația epidemiologică și în scorul realizării noilor recomandări al OMS pentru statele membre, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale din Republica Moldova a elaborat ordinul Nr.188 din 26 februarie 2020 „Cu privire la realizarea măsurilor de reducere a riscurilor de răspândire a cazurilor cu Coronavirusul de tip nou“, care prevedea intensificarea următoarelor măsuri: de informare a lucrătorilor medicali și a populației privind reducerea riscurilor de răspândire a cazurilor de infecție cu Coronavirusul de tip nou; de protecție a personalului medical și pentru prevenirea infectării acestora cu Coronavirusului de tip nou; pentru responsabilitatea personală a fiecăruia privind aflarea persoanei în zona de focar epidemic; despre contactul cu persoane bolnave de COVID-19, precum și riscurile de îmbolnăvire pentru persoanele cu semne clinice de boală și supravegherea lor.

Pentru gestionarea situației cauzată de infecția Coronavirus în Republica Moldova în perioada stării de urgență a fost instituită de către Parlamentul Republicii Moldova pentru 60 zile, din 17 martie până la 15 mai 2020 Comisia pentru situații excepționale în următoarea componență: Președinte — Prim-Ministrul al Republicii Moldova și 25 de membri ai acestei comisii — miniștri, directori ai diferitor servicii, specialiști în diferite domenii. Spre regret este necesar de menționat, că în componența comisiei nu și-a regăsit locul specialiști din domeniul sanitaro-epidemiologic, medici, savanți ai USMF „Nicolae Testemițanu“ etc. În această perioadă Comisia a emis 30 de dispoziții (în luna martie — 10; aprilie — 14; mai — 6) cu măsuri obligatorii și restrictive pentru cetățeni în scorul diminuării riscurilor de infectare cu Covid-19 (13). Odată cu expirarea termenului stării de urgență Comisia și-a încetat activitatea. În continuare, atribuțiile privind aplicarea măsurilor de răspuns la infecția COVID-19 i-au revenit Comisiei Extraordnare de Sănătate Publică (16 mai — prezent). Președintele Comisiei este numit Prim-ministru Ion Chicu și 23 membrii comisiei — miniștri, directori și președinți ai diferitor asociații și companii. În componența Comisiei actuale ca și a celei precedente lipsesc specialiști în domeniul sanitaro-epidemiologic, medici savanți ai USMF „Nicolae Testemițanu“ etc., cu excepția Dlui Furtună Nicolae — Director al Agenției Naționale pentru Sănătate Publică). Comisia în funcție din luna februarie până în luna decembrie a elaborat 39 hotărâri și dispoziții (12).

În Republica Moldova se constată o tendință de creștere semnificativă și constantă a persoanelor cu Covid-19. De la 16 mai 2020 până la 16 decembrie 2020 numărul de cazuri confirmate a crescut de la 5.553 până la 130.329; numărul de persoane vindecate de la 2.438 până la 114.230; iar numărul persoanelor decedate de la 194 până la 2.650. Luând în considerația situația epidemiologică prin infecția Coronavirusul de tip nou în Republica Moldova Parlamentul hotărăște de a declara starea de urgență în Sănătate Publică pe întreg teritoriul Republicii Mol-

of the new type, the epidemiological situation and the score of the implementation of the new WHO recommendations for Member States, Ministry of Health, Labor and Social Protection of the Republic of Moldova drafted Order No. 188 of February 26, 2020 “On the implementation of measures to reduce the risk of spreading cases with new type of Coronavirus”, which provided for the intensification of the following measures: to inform health workers and the population about reducing the risk of spread cases of new type Coronavirus infection; for the protection of medical personnel and for the prevention of their infection with the new type of Coronavirus; for the personal responsibility of each one regarding the person’s presence in the epidemic outbreak area; about contact with people with COVID-19, as well as the risks of illness for people with clinical signs of disease and their supervision.

Taking into account the WHO Declaration of 31 January 2020 of the Public Health Emergency of International Interest caused by Coronavirus infection of the new type, the epidemiological situation and the score of the implementation of the new WHO recommendations for Member States, Ministry of Health, Labor and Social Protection of the Republic of Moldova drafted Order No. 188 of February 26, 2020 “On the implementation of measures to reduce the risk of spreading cases with new type of Coronavirus”, which provided for the intensification of the following measures: to inform health workers and the population about reducing the risk of spread for cases with the new type of Coronavirus infection; for the protection of medical personnel and for the prevention of their infection with the new type of Coronavirus; for the personal responsibility of each one regarding the person’s presence in the epidemic outbreak area; about contact with people with COVID-19, as well as the risks of illness for people with clinical signs of disease and their supervision.

To manage the situation caused by Coronavirus infection in the Republic of Moldova, a state of emergency was established by the Parliament of the Republic of Moldova for 60 days, from March 17 to May 15, 2020 by the Commission for exceptional situations in the following composition: President — Prime Minister of the Republic Moldova and 25 members of this commission — ministers, directors of various services, specialists in various fields. Unfortunately, it is necessary to mention that in the composition of the commission there were no specialists from the sanitary-epidemiological field, doctors or scientists from SUMPh “Nicolae Testemițanu” etc. During this period, the Commission issued 30 provisions (March — 10; April — 14; May — 6) with binding and restrictive measures for citizens to reduce the risk of infection with Covid-19 [13].

With the expiry of the state of emergency, the Commission ceased its activities. Subsequently, the tasks of applying the response measures to COVID-19 infection fell to the Extraordinary Pub-

dova pe perioada 17 martie — 15 mai 2020, cu posibilitatea de prelungire a termenului dat în funcție de evoluția situației epidemiologice.

Prezintă interes evenimentele de importanță majoră administrativă privind cronologic începutul și declanșarea Pandemiei Covid-19 în Republica Moldova (13).

Autoritățile Republicii Moldova s-au sesizat pe marginea problemei răspândirii riscului și administrării infecției COVID-19, cooperând activ cu Organizația Mondială a Sănătății (OMS). Republica Moldova este membru al OMS din 4 mai 1992, anga-

lic Health Commission (May 16 — present). The President of the Commission is appointed Prime Minister Ion Chicu and 23 members of the commission — ministers, directors and presidents of various associations and companies. The current Commission as well as the previous one lacks specialists in the sanitary-epidemiological field and scientists from SUMPPh “Nicolae Testemitanu” etc., except for Mr. Furtună Nicolae — Director of the National Agency for Public Health). The Commission, which was in office from February to December, drew up 39 judgments and provisions [12]. In the Repub-

Tab. 1. Evenimentele și cronologia Covid-19 în Republica Moldova

Nr. d/o	Evenimente	Cronologia
1.	Oficiul de țară al OMS în China este informat despre cazuri de pneumonie de origine necunoscută depistate în orașul Wuhan provincia Hubei din China.	31 decembrie 2019
2.	Este confirmat primul caz de infectare cu noul coronavirus în Europa orașul Bordeaux Franța.	24 ianuarie 2020
3.	Organizația Mondială a Sănătății declară „Urgență de Sănătate Publică de interes internațional”, după ce au fost confirmate la nivel global 7.818 cazuri pozitive de coronavirus, fiind afectate 19 țări.	30 ianuarie 2020
Cod galben (24 februarie-7 martie 2020)		
4.	Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică instituie grad de alertă cod galben la nivel național în contextul extinderii Covid-19 în statele europene.	24 februarie 2020
5.	Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale comunică despre primul caz confirmat de infectare cu noul tip de coronavirus în Republica Moldova.	7 martie 2020
Cod portocaliu (8-12 martie 2020)		
6.	Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică constată gradul de alertă — cod portocaliu.	8 martie 2020
7.	Directorul general al OMS declară, că evoluția epidemiei Covid-19 poate fi caracterizată drept pandemie. Declarația vine în contextul răspândirii infecției în 114 țări cu 118.000 cazuri confirmate și 4.291 decedate.	11 martie 2020
Cod roșu (13-16 martie 2020)		
8.	După confirmarea a 6 cazuri de Covid-19 în Republica Moldova se instituie gradul de alertă Cod roșu la nivel național.	13 martie 2020
9.	Se stabilesc primele restricții în activitatea unor instituții și comportare a cetățenilor.	15 martie 2020
Starea de urgență (17 martie-15 mai 2020)		
10.	Parlamentul RM declară stare de urgență pe întreg teritoriul țării. Responsabilitatea de gestionare a crizei Covid-19 sunt preluate de Comisia pentru situații excepționale a Republicii Moldova.	17 martie 2020
11.	În RM se înregistrează primul caz de deces provocat de Covid-19.	18 martie 2020
12.	Stare de urgență în Sănătate Publică (16 mai-30 septembrie). Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică declară stare de urgență în Sănătate Publică.	16 mai 2020
13.	Prin decretul Președintelui RM anul 2020 se declară anul lucrătorului medical.	25 mai 2020
14.	RM depășește pragul de 50.000 cazuri de coronavirus de la începutul pandemiei.	26 septembrie 2020
Starea de urgență în Sănătate Publică pe unități administrativ-teritoriale (10 octombrie-20 noiembrie 2020).		
16.	A fost stabilit gradul de alertă „Cod roșu”, în baza indicatorilor stabiliți de Agenția Națională pentru Sănătate Publică în teritorii.	1 octombrie 2020
17.	Republica Moldova depășește pragul de 100.000 de cazuri de coronavirus la începutul pandemiei.	25 octombrie 2020
Stare de urgență în Sănătate Publică (20 noiembrie-prezent).		
19.	Comisia Națională extraordinară de Sănătate Publică declară stare de urgență în Sănătate Publică pe întreg teritoriu RM până la 15 ianuarie 2021.	30 noiembrie 2020
20.	Republica Moldova solicită vaccinul împotriva Covid-19 prin intermediul mecanismului COVAX.	7 decembrie 2020
21.	Toți secretarii de stat al Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale depun cererile de demisie. Este numit un singur secretar de stat — Tatiana Zătic.	22 decembrie 2020
22.	Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică aprobă Planul Național de imunizare anti-Covid-19	13 ianuarie 2021
23.	Se prelungeste starea de urgență în Sănătate Publică până la 15 februarie 2021.	13 ianuarie 2021
24.	Din numărul total de cazuri confirmate (152.640) până în prezent 142.669 de persoane sunt considerate vindecate, iar 3.245 au decedat.	16 ianuarie 2021
25.	Hotărârea Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică nr.58	23 iulie 2021
26.	Hotărârea Comisiei Naționale extraordinare de Sănătate Publică.	12 august 2021
27.	Reorganizarea Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale în două ministere: Ministerul Sănătății / Ministerul Muncii și Protecției Sociale.	12 august 2021
28.	Declarația stării de urgență în Sănătate Publică la nivel național, începând cu 10 septembrie 2021 și până la 30 octombrie 2021.	9 septembrie 2021
29.	Declarația stării de urgență pe întreg teritoriu Republicii Moldova în perioada 22 octombrie — 22 noiembrie 2021.	26 octombrie 2021

jându-se să-și onoreze toate obligațiile prevăzute de statutul acestei organizații (14). Înaintea crizei pandemice țara noastră dispunea de un Plan de acțiuni privind punerea în aplicare a Regulamentului sanitar internațional, privind prevenirea răspândirii la nivel național a riscurilor pentru sănătatea populației determinate de agenții biologici, chimici și radiologi, precum și prevenirea și controlul bolilor transmisibile. Astfel, din punct de vedere administrativ, legal și metodologic Republica Moldova a dispus de întregul arsenal necesar pentru a face față provocărilor infecției Covid-19 (15,16,17, 29).

lic of Moldova there is a trend of significant and constant growth of people with Covid — 19. From May 16, 2020 to December 16, 2020 the number of confirmed cases increased from 5,553 to 130,329; the number of people cured from 2,438 to 114,230; and the number of deceased persons from 194 to 2,650. Taking into account the epidemiological situation due to the new type of Coronavirus infection in the Republic of Moldova, the Parliament decides to declare a state of emergency in Public Health throughout the Republic of Moldova from March 17 to May 15, 2020, with the possibility of extending

Tab. 1. Covid-19 events and chronology in the Republic of Moldova

No.	Events	Chronology
1.	The WHO Country Office in China is informed of cases of pneumonia of unknown origin detected in the city of Wuhan in Hubei Province, China.	31 st December 2019
2.	The first case of infection with the new coronavirus in the European city of Bordeaux, France, is confirmed.	24 th January 2020
3.	The World Health Organization declares a «Public Health Emergency of International Interest» after 7,818 positive cases of coronavirus were confirmed globally, affecting 19 countries.	30 th January 2020
Yellow code (February 24-March 7, 2020)		
4.	The Extraordinary National Commission for Public Health institutes a yellow code alert at national level in the context of the expansion of Covid-19 in European countries.	24 th February 2020
5.	The Ministry of Health, Labor and Social Protection announces the first confirmed case of infection with the new type of coronavirus in the Republic of Moldova.	7 th March 2020
Code orange (March 8-12, 2020)		
6.	The Extraordinary National Commission for Public Health finds the alert degree — code orange.	8 th March 2020
7.	The General Director of WHO states that the evolution of the Covid-19 epidemic can be characterized as a pandemic. The statement comes in the context of the spread of the infection in 114 countries with 118,000 confirmed cases and 4,291 deaths.11	11 th March 2020
Red Code (March 13-16, 2020)		
8.	After the confirmation of 6 cases of Covid-19 in the Republic of Moldova, the Red Code alert level is established at national level.	13 th March 2020
9.	The first restrictions are established in the activity of some institutions and behavior of the citizens.	15 th March 2020
State of emergency (March 17-May 15, 2020)		
10.	The Parliament of the Republic of Moldova declares a state of emergency throughout the country. The responsibility for managing the Covid-19 crisis is taken over by the Commission for Exceptional Situations of the Republic of Moldova.	17 th March 2020
11.	The first case of death caused by Covid-19 is registered in the Republic of Moldova.	18 th March 2020
12.	State of Emergency in Public Health (May 16-September 30). The Extraordinary National Commission for Public Health declares a state of emergency in Public Health.	16 th May 2020
13.	By the decree of the President of the Republic of Moldova, the year 2020 is declared the year of the medical worker.	25 th May 2020
14.	The Republic of Moldova exceeds the threshold of 50,000 cases of coronavirus since the beginning of the pandemic.	26 th September 2020
State of emergency in Public Health by administrative-territorial units (October 10-November 20, 2020).		
16.	The «Red Code» alert level was established based on the indicators established by the National Agency for Public Health in the territories.	1 st October 2020
17.	The Republic of Moldova exceeds the threshold of 100,000 cases of coronavirus at the beginning of the pandemic.	25 th October 2020
State of Emergency in Public Health (November 20 — present).		
19.	The Extraordinary National Commission of Public Health declares a state of emergency in Public Health on the entire territory of the Republic of Moldova until January 15, 2021.	30 th November 2020
20.	The Republic of Moldova requests the vaccine against Covid-19 through the COVAX mechanism.	7 th December 2020
21.	All state secretaries of the Ministry of Health, Labor and Social Protection submit their resignation requests. Only one secretary of state is appointed — Tatiana Zatic.	22 nd December 2020
22.	Extraordinary National Public Health Commission approves National Anti-Covid-19 Immunization Plan	13 th January 2021
23.	The state of emergency in Public Health is extended until February 15, 2021.	13 th January 2021
24.	Of the total number of confirmed cases (152,640) so far, 142,669 people are considered cured, and 3,245 have died.	16 th January 2021
25.	Decision of the Extraordinary National Commission for Public Health no. 58	23 rd July 2021
26.	Decision of the Extraordinary National Commission for Public Health.	12 th August 2021
27.	Reorganization of the Ministry of Health, Labor and Social Protection into two ministries: 1. Ministry of Health / 2. Ministry of Labor and Social Protection.	12 th August 2021
28.	Declaration of the state of emergency in Public Health at national level, starting with September 10, 2021 and until October 30, 2021.	9 th September 2021
29.	Declaration of the state of emergency on the entire territory of the Republic of Moldova between October 22 and November 22, 2021.	26 th October 2021

În lunile iulie și august sa înregistrat un trend crescător a ratei infectărilor cu Covid 19, ceea ce a condus la impunerea unor noi măsuri de siguranță adaptate situației (22,23). Au fost descoperite și în Republica Moldova cazuri de infectare cu varianta delta. Au fost confirmate (17 august 2021) 345 cazuri de infectare cu Covid 19. Bilanțul cazurilor de Covid 19 în țara noastră a ajuns la 261.524. Se așteaptă creșterea numărului de cazuri la începutul lunii septembrie, odată cu încheierea perioadei concediilor.

În Republica Moldova este valabilă obligativitatea prezentării la trecerea frontierei de stat pe sensul de intrare în țară fără restricții a uneia din concluziile medicale, prevăzute de Hotărârea Comisiei Naționale extraordinare de Sănătate Publică din 12.08.2021.

Compania de vaccinare împotriva Covid 19 din Republica Moldova se desfășoară în trei etape, la momentul actual fiind în plină desfășurare a treia etapă (24). Astfel toate persoanele care doresc să se imunizeze împotriva noului virus au acces în toate centrele de vaccinare în conformitate cu Planul Național de imunizare a populației, care prevede 3 etape:

I etapă — pentru 1-10% din populație. Grupurile prioritare: lucrătorii din instituțiile medico-sanitare, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare; Personalul din cadrul azilurilor și centrelor de plasament temporar sau de lungă durată;

II etapă — pentru 11-20% din populație. Grupurile prioritare: adulții cu vârsta mai mare de 60 ani și comorbidități; angajații structurilor de menținere și asigurare a ordinii publice, apărării securității statului; lucrătorii sistemului penitenciar; lucrătorii din domeniul educației; personalul din cadrul serviciilor sociale;

III etapă — 21-50% din populație. Grupurile prioritare: populația generală, indiferent de vârstă, care nu au fost incluse în primele etape.

Certificate de vaccinare Covid-19 pot fi obținute on-line și în format electronic. Pentru a acoperi necesarul de imunizări împotriva noului virus, Republica Moldova va primi din partea OMS și din partea mai multor state printre care și România, tranșe gratuite de vaccinuri, care vor asigura imunizarea unui procent ridicat de populație. Următoarele tipuri de seruri au primit acceptul pentru a fi utilizate în Republica Moldova: Pfizer, BioNTech, Astra Zeneca — UK, Astra Zeneca — Sk Bio, Astra Zeneca — Sll, Sinopharm, Moderna, Janssen, The Gamaleya Național Center (Sputnik V), CanSinoBio. În lupta cu această pandemie și pentru a acorda asistență medicală populației au fost reactivate mai multe spitale și centre de vaccinare anti Covid.

Situația globală creată de Coronavirus este fără precedent, viața sa schimbat drastic, afectând aproape fiecare aspect al vieții noastre de zi cu zi. Se poate de considerat și faptul că această situație va avea un impact de lungă durată asupra societății noastre (25).

Riscurile interne sunt relaționate și cu instabilitatea politică, slăbiciunea instituțională și constrângerile de ordin politic în elaborarea și implementarea

the deadline depending on the evolution. epidemiological situation. Of interest are the events of major administrative importance regarding the beginning and onset of the Covid-19 Pandemic in the Republic of Moldova [13].

The Moldovan authorities have addressed the issue of the risk of spreading and managing COVID-19 infection, actively cooperating with the World Health Organization (WHO). The Republic of Moldova has been a member of the WHO since 4 May 1992, committing itself to fulfilling all its obligations under the statutes of that organization. Before the pandemic crisis, our country had an Action Plan on the implementation of the International Health Regulations, on preventing the spread of national health risks posed by biological, chemical and radiological agents, as well as the prevention and control of communicable diseases. From an administrative, legal and methodological point of view, the Republic of Moldova has the entire arsenal necessary to face the challenges of Covid-19 infection [15,16,17, 29].

COVID-19 CRISIS MANAGEMENT IN DENTISTRY

According to the order of the Ministry of Health, Labor and Social Protection No. 470 of May 16, 2020 "On the organization of dental service in the Covid-19 epidemic" in the Republic of Moldova at this stage no cases of transmission of Covid-19 in dental clinics were identified. However, changes in dental treatment should be considered planned to maintain a healthy environment for patients and dental teams. Thus, the persons involved in the provision of dental care must comply with the following mandatory rules [18]:

1. Administrative

- Patients will have access to the dentist only with prior appointment with the performance of a first evaluation by phone, e-mail, etc.;
- The clinic staff is not admitted to work, if they have a fever higher than 37.2 C;
- People who have been in contact with the patient of Covid-19 will leave in isolation for 14 days;
- Organizing a shift work regime, which would not disrupt the activity of the dental institution in case of detection of a case of Covid-19 disease among medical staff;
- Arranging the waiting room for patients, creating conditions and observing measures to prevent the spread of infection;
- Ensuring rapid epidemiological surveillance of Covid-19 infection;
- Coordinating the measures regarding the observance of the programs for the preparation of the patients in the treatment room and the development of the medical act;
- Implementation of measures for organizing the activity of the dental service in the conditions of the Covid-19 epidemic;

reformelor (26). Avansarea reformelor structurale pe termen lung, pe fundalul măsurilor de recuperare economică și al frământărilor politice este de o importanță primordială. Noi lucrătorii medicali trebuie să fim optimiști, perseverenți și încrezători în noile posibilități pe care ni le va aduce ziua de mâine pentru a ne asigura că vom continua să protejăm sănătatea și siguranța tuturor angajaților, precum și angajamentul de a ieși mai puternici împreună pentru obținerea rezultatelor strategice împotriva pandemiei.

GESTIONAREA CRIZEI COVID-19 ÎN STOMATOLOGIE

Conform ordinului Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale Nr.470 din 16 mai 2020 „Cu privire la organizarea activității serviciului stomatologic în condițiile epidemiei Covid-19” în Republica Moldova la această etapă nu au fost identificate cazuri de transmitere Covid-19 în clinicele stomatologice. Cu toate acestea modificările aduse tratamentului stomatologic ar trebui să fie considerate planate pentru a menține un mediu sănătos pacienților și echipelor stomatologice.

Astfel, persoanele implicate în acordarea asistenței medicale stomatologice urmează să respecte următoarele reguli obligatorii (18):

1. Administrative

- Pacienții vor avea acces la stomatolog numai cu programare prealabilă cu efectuarea unei primei evaluări prin telefon, e-mail, etc.;
- Personalul clinicii nu este admis la serviciu, dacă prezintă febră mai mult de 37,2 C;
- Persoanele, care au fost în contact cu bolnavul de Covid-19 vor pleca în izolare pentru 14 zile;
- Organizarea unui regim de muncă pe ture, care nu ar permite perturbarea activității instituției stomatologice în caz de depistare a unui caz de boală Covid-19 printre personalul medical;
- Amenajarea sălii de așteptare a pacienților, crearea condițiilor și respectarea măsurilor de prevenire a răspândirii infecției;
- Asigurarea supravegherii epidemiologice de răspândire rapidă a infecției Covid-19;
- Coordonarea măsurilor cu privire la respectarea programelor pentru pregătirea pacienților în sala de tratament și desfășurarea actului medical;
- Implementarea măsurilor de organizare a activității serviciului stomatologic în condițiile epidemiei Covid-19;
- Pacientul completează un set de documente înainte de consultație sau tratament (acordul informat, datele cu caracter personal, chestionarul privind starea sănătății etc.).

2. Prevenirea infecției și comportamentul în condițiile epidemiei Covid-19.

- Programarea pacienților cu risc crescut după vârstă (peste 63 ani), a pacienților cu risc crescut de boală cu simptome de răceală (strănut, dureri în gât, dificultăți de respirație, febră (mai mare de

- The patient completes a set of documents before consultation or treatment [informed consent, personal data, health questionnaire, etc.).

2. Infection prevention and behavior in the Covid-19 epidemic.

- Scheduling patients at high risk by age (over 63 years), patients at risk of illness with cold symptoms (sneezing, sore throat, difficulty breathing, fever (greater than 38.0 C) or family members with these symptoms;
- If the employee of the dental institution is found positive for Covid-19, all persons who have been in contact will leave in isolation for 14 days;
- If one or more employees of the dental institution show symptoms of cold and fever it is necessary to report urgently to the administration of the institution;
- The parking of several persons at the same time in the dental institution is allowed with respect to the distance of 1.5 m;
- Disinfection of surfaces and equipment in the premises of the institution at least 2 times a day and ventilation at least 3 times a day for 15 minutes;
- For patients and employees, wearing masks inside the dental institution is mandatory throughout the presence in the doctor's office;
- Hand disinfection for at least 20 seconds and temperature measurement is applied for each patient at the entrance to the doctor's office.

3. Carrying out the medical act

- The patient is invited to enter the dental office, sits in the dental chair, fixes the bib / operating field, etc.;
- The diagnosis is established and the treatment itself is performed. Periodically saliva aspiration is performed, etc.;
- It is recommended: the use of the counter-oil piece instead of the turbine and the sterile rotary instrumentation, the use of dam insulation, to reduce the protection of saliva drops; positioning the doctor as far as possible behind the patient while working, in order to limit his exposure;
- After completion of treatment, the patient rinses the mouth with 1% hydrogen peroxide solution, or 0.2% chlorhexidine;
- The doctor (patient) removes the bib / operative field and throws them in the container;
- Before leaving the office, the patient applies a new mask, provided by the medical staff;
- Upon leaving the waiting room, the patient inserts the used boots into a special container and disinfects his hands;
- Doctors observe hygiene measures and personal protective equipment (short nails, wearing jewelry), hand disinfection is performed after each change of equipment;
- The administrative team is forbidden access to the treatment space;

- 38,0 C) sau a membrilor familiei cu aceste simptome;
- În cazul când angajatul instituției stomatologice este depistat pozitiv la Covid-19, toate persoanele care au fost în contact vor pleca în izolare pentru 14 zile;
- Dacă unul sau mai mulți angajați ai instituției stomatologice prezintă simptome de răceală și febră este necesar de raportat de urgență administrației instituției;
- Staționarea mai multor persoane în același timp în instituția stomatologică este permisă cu respectarea distanței de 1,5 m;
- Dezinfectarea suprafețelor și a tehnicii din încăperile instituției cel puțin de 2 ori pe zi și aerisirea cel puțin de 3 ori pe zi timp de 15 minute;
- Pentru pacienți și angajați purtarea măștilor în incinta instituției stomatologice este obligatorie pe toată durata prezenței în cabinetul medical;
- Dezinfectarea mâinilor minim 20 secunde și măsurarea temperaturii se aplică pentru fiecare pacient la intrarea în cabinetul medical.

3. Desfășurarea actului medical

- Pacientul este invitat să intre în cabinetul stomatologic, se așează în fotoliul stomatologic, se fixează baveta/câmpul operator etc.;
- Se stabilește diagnosticul și se efectuează tratamentul propriu-zis. Periodic se efectuează aspirația salivei etc.;
- Se recomandă: utilizarea piesei contra-ungi în loc de turbină și instrumentarului rotativ steril, folosirea izolării cu digă, pentru reducerea protecției picăturilor de salivă; poziționarea medicului pe cât este posibil în spatele pacientului în timp ce lucrează, pentru a-și limita expunerea;
- După finalizarea tratamentului, pacientul clătește gura cu soluție de apă oxigenată de 1%, sau clorhexidină 0,2%;
- Medicul (pacientul) îndepărtează baveta/câmpul operativ și le aruncă în container;
- Pacientul înainte de părăsirea cabinetului aplică o nouă mască, pusă la dispoziție de personalul medical;
- La ieșire din sala de așteptare, pacientul introduce botoșii utilizați în container special și își dezinfectează mâinile;
- Medicii respectă măsurile de igienă și echipamentul de protecție personal (unghii scurte, purtarea bijuteriilor), dezinfectarea mâinilor se efectuează după fiecare schimbare a echipamentului;
- Echipei administrative este interzis accesul în spațiul de tratament;
- Personalul medical care lucrează la pacient trebuie să poarte echipamente de protecție profesională, dar medicul stomatolog și combinezon specializat sau halat de unică folosință, 2 perechi de mănuși, mască, ochelari de protecție și deasupra vizieră. Echipamentul de unică folosință nu poate fi reutilizat sau sterilizat. Portul unei bonete este obligatoriu.

- The medical staff working on the patient must wear professional protective equipment, but the dentist and specialized coveralls or disposable gown, 2 pairs of gloves, mask, goggles and above the visor. Disposable equipment cannot be re-used or sterilized. Wearing a cap is mandatory.

CRISIS MANAGEMENT

It includes the set of measures and actions established by the Government, in order to guarantee national security and order.

The main objectives are to contribute to the reduction of tensions, the effective management of crises, the complex approach of the ways to solve them.

The essential components and principles of management are the following: operative elaboration of decisions; the veracity and timeliness of the information; coordination and control of managerial activity, informing the public and taking responsibility, as well as what is very important to find solutions to resolve the crisis, which represent measures and public, economic, informational actions to return to normalcy [19]. For the prevention and resolution of crises caused by coronavirus infection, the Parliament of the Republic of Moldova establishes the state of emergency as an exceptional measure to remove several dangers, which seriously harm the health of the population [20].

It is important to create a crisis management plan, which involves foresight, intuition and retrospective understanding in order to stop the continuing deterioration of the economic, financial and social situation, ensuring business continuity using the following steps [21]:

First step:

1. Training includes the appointment of a responsible person and a team by involving the right people in the development process;
2. Gathering information;
3. Understanding the risks — which determines the probability of the impact on the sector of activity;
4. Development of plans in response to identified risks;
5. Evaluation of plans.

The second stage involves identifying and understanding the coordinates of the crisis, as well as assessing the threats posed by the crisis.

The third stage takes concrete measures to react to the crisis rationally and proportionally to the intensity of the problem.

The fourth stage of post-crisis recovery aims at a faster return to the original situation.

At the same time, it must be clear that the Anti-Crisis Plan is just a hunger (Veaceslav Negruță) to create a credible platform and return to an elementary normalcy, necessary for the implementation of the necessary reforms and the Government's Activity Program. Crises also offer opportunities. For these reasons, perhaps more decisive and radical measures

MANAGEMENTUL ÎN SITUAȚIE DE CRIZĂ

Cuprinde ansamblul de măsuri și acțiuni stabilite de Guvern, în vederea garantării securității naționale și a ordinii.

Obiectivele principale sunt de a contribui la reducerea tensiunilor, gestionarea efectivă a crizelor apărute, abordarea complexă a modalităților de soluționare a acestora.

Componentele și principiile esențiale ale managementului sunt următoarele: elaborarea operativă a deciziilor; veridicitatea și oportunitatea informațiilor; coordonarea și controlul activității manageriale, informarea publicului și asumarea răspunderii, precum și ce este foarte important găsirea soluțiilor de rezolvare a crizei, care reprezintă măsuri și acțiuni publice, economice, informaționale pentru revenirea la starea de normalitate (19). Pentru prevenirea și soluționarea crizelor, provocate de infecția coronavirus se instituie de către Parlamentul Republicii Moldova starea de urgență ca o măsură excepțională pentru înlăturarea mai multor pericole, care aduc atingere gravă sănătății populației (20).

Este important crearea unui plan de gestionare a crizei, care implică previziune, intuire și înțelegere retrospectivă cu menirea de a stopa degradarea continuă a situației economice, financiare și sociale, asigurând continuitatea activității folosind următoarele etape (21):

Prima etapă:

1. De pregătire, include numirea persoanei responsabile și a unei echipe prin implicarea persoanelor potrivite procesului de dezvoltare;
2. Culegerea informației;
3. Înțelegerea riscurilor — ce determină probabilitatea apariției impactului asupra sectorului de activitate;
4. Dezvoltarea planurilor ca răspuns la riscurile identificate;
5. Evaluarea planurilor.

A doua etapă prevede identificarea și înțelegerea coordonatelor crizei, precum și evaluarea amenințărilor determinate de criză.

A treia etapă realizează măsuri concrete de acțiune la criză rațional și proporțional cu intensitatea problemei.

A patra etapă de recuperare după criză are ca scop întoarcerea mai rapidă la situația inițială.

Totodată trebuie să fie clar că Planul anticriză este doar o formă de parcurs (Veaceslav Negruță) pentru a crea o platformă credibilă și a reveni la o normalitate elementară, necesară pentru implementarea reformelor necesare și a Programului de activitate a Guvernului. Crizele oferă și oportunități. Din aceste considerente, poate măsuri mult mai hotărâte și radicale s-ar cere la această etapă — reforme temeinice. Dar aceasta depinde de echipa de la guvernare, cât poate să-și asume politic și dacă resursele umane disponibile ar putea face față provocărilor.

În lunile iulie și august s-a înregistrat un trend crescător a ratei infectărilor cu Covid-19, ceea ce a

would be required at this stage — thorough reforms. But it depends on the governing team, how much it can take on politically and whether the available human resources could meet the challenges.

In July and August 2021 there was an increasing trend in the rate of Covid-19 infections, which led to the imposition of new safety measures adapted to the situation [22, 23]. Cases of infection with the Delta variant were also discovered in the Republic of Moldova. The balance of Covid-19 cases in our country reached 261,524 cases. An increase in the number of cases is expected in early September, with the end of the holiday period.

The vaccination campaign against Covid-19 in the Republic of Moldova is taking place in three stages, and the third stage is currently in full swing [24]. Thus, all people who want to be immunized against the new virus have access to all vaccination centers in accordance with the National Plan for the Immunization of the Population, which provides for 3 stages:

- **Stage I** — for 1-10% of the population. Priority groups: workers in medical institutions, regardless of the type of property and legal form of organization; staff in asylum and temporary or long-term placement centers;

- **Stage II** — for 11-20% of the population. Priority groups: adults over 60 years of age and comorbidities; employees of structures for maintaining and ensuring public order, defending state security; penitentiary system workers; education workers; social services staff.

- **Stage III** — 21-50% of the population. Priority groups: general population, regardless of age, which were not included in the first stages.

The Covid-19 vaccination certificate can be obtained online in electronic format. In order to cover the need for immunizations against the new virus, the Republic of Moldova will receive from the WHO and from several states, including Romania, free tranches of vaccines that will ensure the immunization of a high percentage of the population.

The following types of vaccines have been approved for use in the Republic of Moldova: Pfizer, BioNTech, Astra Zeneca; Sinopharm, Moderna, Johnson, The Gamaleya National Center (Sputnik V). In the fight against this pandemic and in order to provide medical assistance to the population, several hospitals and vaccination centers against Covid have been reactivated.

The global situation created by the Coronavirus is unprecedented, life has changed drastically, affecting almost every aspect of our daily lives. It can also be considered that this situation will have a long-term impact on our society [25].

According to statistics from the Robert Koch Institute (RKI) in Germany, the effectiveness of vaccines in the 18-59 age group has been 83 percent and 82 percent in the last nine months for those over 60 years. The protection offered by the vaccine is also

condus la impunerea unor noi măsuri de siguranță adaptate situației (22, 23). Au fost descoperite și în Republica Moldova cazuri de infectare cu varianta Delta. Bilanțul cazurilor de Covid-19 în țara noastră a ajuns la 261.524. Se așteaptă o creștere a numărului de cazuri la începutul lunii septembrie, odată cu încheierea perioadei concediilor.

Campania de vaccinare împotriva Covid-19 din Republica Moldova se desfășoară în trei etape, la momentul actual fiind în plină desfășurare a treia etapă (24). Astfel toate persoanele care doresc să se imunizeze împotriva noului virus au acces în toate centrele de vaccinare în conformitate cu Planul național de imunizare a populației, care prevede 3 etape:

I etapă — pentru 1-10% din populației. Grupurile prioritare: lucrătorii din instituțiile medico-sanitare, indiferent de tipul de proprietate și formă juridică de organizare; personalul din cadrul azilurilor și centrelor de plasament temporar sau de lungă durată;

II etapă — pentru 11-20% din populație. Grupurile prioritare: adulții cu vârsta mai mare de 60 ani și comorbidități; angajații structurilor de menținere și asigurare a ordinii publice, apărării securității statului; lucrătorii sistemului penitenciar; lucrătorii din domeniul educației; personalul din cadrul serviciilor sociale.

III etapă — 21-50% din populație. Grupurile prioritare: populația generală, indiferent de vârstă, care nu au fost incluse în primele etape.

Certificatul de vaccinare Covid-19 pot fi obținute on-line în format electronic. Pentru a acoperi necesarul de imunizări împotriva noului virus, Republica Moldova va primi din partea OMS și din partea mai multor state printre care și România tranșe gratuite de vaccinuri care vor asigura imunizarea unui procent ridicat de populație. Următoarele tipuri de seruri au primit acordul pentru a fi utilizate în Republica Moldova: Pfizer, BioNTech, Astra Zeneca; Sinopharm, Moderna, Johnson, Gamaleya National Center (Sputnik V). În lupta cu această pandemie și pentru a acorda asistență medicală populației au fost reactivate mai multe spitale și centre de vaccinare anti Covid.

Situația globală creată de Coronavirus este fără precedent, viața s-a schimbat drastic, afectând aproape fiecare aspect al vieții noastre de zi cu zi. Se poate de considerat și faptul că această situație va avea un impact de lungă durată asupra societății noastre (25).

Potrivit statisticii Institutului Robert Koch (RKI) din Germania eficiența vaccinurilor în grupa de vârstă 18-59 ani a fost în ultimele nouă luni de 83 la sută și de 82 la sută în cazul celor cu vârsta peste 60 de ani. Protecția oferită de vaccin este influențată și de factorul timp a declarat Christine Falk, Președinta Societății Germane pentru Imunologie (DGFI), precum și de existența variantei Delta, care se consideră mai contagioasă. Potrivit raportului al RKI publicat pe 7 octombrie anul curent rata mortalității la pacienții vaccinați este de 1,06 în comparație cu procentajul celor care au decedat de Covid în cazul primului val al pandemiei ce constituia aproximativ 6,2%.

influenced by the time factor, said Christine Falk, President of the German Society for Immunology (DGFI), as well as the existence of the Delta variant, which is considered more contagious. According to the RKI report published on October 7 this year, the mortality rate in vaccinated patients is 1.06 compared to the percentage of those who died of Covid in the first wave of the pandemic which was about 6.2%.

The period between the first and second vaccine may also influence the effectiveness of vaccination. In Israel, for example, the second vaccine was given only 21 days later. In the context of this situation, Ms. Christine Falk explained that the memory effect is better after 42 days than after 21. That is why the second vaccine is very important for the formation of an immunological memory, because the protective function is based on this memory. Thus, longer time intervals between vaccinations are better for the protective effect.

A recent US study by the Centers for Disease Control and Prevention (CDC) found that unvaccinated people had an 11-fold higher mortality rate from Covid-19 than those vaccinated with the emergence of the dominant Delta strain.

The new coronavirus variant called B.1.1.52 Omicron has spread to South Africa and a small number of cases have been found on trips from Hong Kong, Israel and Belgium. The earliest sample showing infection with this variant was collected in Botswana on 11 November 2021 [27]. This variant was first reported to the WHO in South Africa on November 24, 2021 and is the most mutated version we have seen so far, and the epidemiological picture suggests that this variant may be more transmissible, said Sharon Peacock, Professor at the University of Cambridge.

The Czech Republic, the Netherlands, the United Kingdom, Italy and Austria are among the first countries to confirm or confirm the presence of the new strain, which was named by the World Health Organization Omicron, after the fifteenth letter of the Greek alphabet. However, the whole planet is on alert [28].

In the Republic of Moldova according to the decision of the Extraordinary National Commission for Public Health is declared a state of emergency throughout the territory from 9 to 30 November 2021 caused by the alarming increase in the number of infections and new deaths related to Covid-19: mortality rate increased by 18 % compared to the previous week and 156% compared to the previous month. Health Minister Ala Nemerenco said that the only indicator that remains optimistic is the contagion rate of 1.05 in the Republic of Moldova (optimal variation around 1.0) which characterizes the intensity of infection transmission in a community.

Internal risks are also related to political instability, institutional weakness and political constraints in the design and implementation of reforms [26].

Distanța dintre primul și al doilea vaccin poate de asemenea influența eficiența vaccinării. În Israel, de exemplu al doilea vaccin s-a făcut la distanța de numai 21 de zile. În contextul acestei situații Dna Christine Falk a explicat că efectul de memorie este mai bun după 42 de zile decât după 21. Iată de ce al doilea vaccin este foarte important pentru formarea unei memorii imunologice, fiindcă funcția de protecție se bazează pe această memorie. Astfel intervale de timp mai mari dintre vaccinări sunt mai bune pentru efectul de protecție a concis Christina Falk.

Un studiu recent SUA de *Centres for Disease Control and Prevention* (CDC) relevă faptul că cei nevaccinați au o rată a mortalității cauzată de Covid-19 de 11 ori mai mare decât cei vaccinați, odată cu apariția tulpinii dominante Delta.

Noua variantă de coronavirus numită B.1.1.52 Omicron s-a răspândit în Africa de Sud și un număr mic de cazuri s-au descoperit la călătorii din Hong Kong, Israel și Belgia. Cel mai vechi eșantion care arată infecția cu această variantă a fost colectat în Botswana pe 11 noiembrie 2021 (27). Această variantă a fost semnalată pentru prima dată la OMS de Africa de Sud pe 24 noiembrie 2021 și este cea mai mutantă versiune pe care am văzut-o până în prezent, iar tabloul epidemiologic sugerează că această variantă poate fi mai transmisibilă a spus Sharon Peacock, profesor la Universitatea din Cambridge.

Cehia, Olanda, Marea Britanie, Italia și Austria sunt printre primele țări unde a fost confirmată, ori este în confirmare prezența noii tulpini, care a fost botezată de Organizația Mondială a Sănătății Omicron, după a cincisprezecea literă din alfabetul grecesc. Planeta întreagă este însă în alertă (28).

În Republica Moldova conform deciziei Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică este declarată starea de urgență pe întreg teritoriul de la 9 până la 30 noiembrie 2021 determinată de creșterea alarmantă a numărului de infectări și noi decese legate de Covid-19: rata mortalității a crescut cu 18% comparativ cu săptămâna precedentă și cu 156% comparativ cu luna precedentă. Dna Ministru al Sănătății Ala Nemerenco a declarat că unicul indicator care rămâne să fie optimist este rata de contagiozitate de 1,05 în Republica Moldova (variație optimală în jurul la 1,0) ce caracterizează intensitatea de transmitere a infecției într-o comunitate.

Riscurile interne sunt relaționate și cu instabilitatea politică, slăbiciunea instituțională și constrângerile de ordin politic în elaborarea și implementarea reformelor (26). Avansarea reformelor structurale pe termen lung, pe fundalul măsurilor de recuperare economică și al frământărilor politice este de o importanță primordială. Noi, lucrătorii medicali, trebuie să fim optimiști, perseverenți și încrezători în noile posibilități pe care ni le va aduce ziua de mâine pentru a ne asigura că vom continua să protejăm sănătatea și siguranța tuturor oamenilor, precum și angajamentul de a ieși mai puternici împreună pentru obținerea rezultatelor strategice împotriva pandemiei.

The advancement of long-term structural reforms, against the background of economic recovery measures and political turmoil, is of paramount importance. Thus, the medical workers, must be optimistic, persevering and confident in the new possibilities that tomorrow will bring us to ensure that we continue to protect the health and safety of all people, as well as the commitment to come out stronger together for obtaining strategic results against the pandemic.

Bibliografie/Bibliography:

1. Legea drepturilor pacientului Nr.46 din 21 ianuarie 2003. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/41483>
2. John P.A Ioannidis. Despre știință și cercetare în domeniul medical dincolo de „nou“ și „senzațional“. <https://mindcraftstories.ro/sanatare/despre-stiinta-si-cercetare-in-domeniul-medical-dincolo-de-nou-si-senzațional/>
3. DW. Epidemie sau Pandemie? Care e diferența? <https://www.dw.com/ro/epidemie-sau-pandemie-care-e-diferen%C5%A3a/a-52478492>
4. PPandemia COVID-19. Umanitatea are nevoie de liderism și solidaritate pentru a învinge COVID-19 <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/coronavirus.html>
5. Organizația Mondială a Sănătății a declarat oficial pandemie de coronavirus <https://romania.europalibera.org/a/organiza%C8%9Biamondial%C4%83-a-s%C4%83n%C4%83t%C4%83%C8%9Bii-a-declarat-oficial-pandemie-de-coronavirus-%C8%99i-/30482192.html>
6. Coronavirus COVID-19 România <https://covid19.geo-spatial.org/>
7. Harta evoluției Covid-19 în lume <https://www.worldometers.info/coronavirus/>
8. Cu privire la realizarea măsurilor de reducere a riscurilor de răspândire a cazurilor de infecție cu Coronavirusul de tip nou. Ordin al Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale Nr.188 din 26 februarie 2020. https://msmps.gov.md/sites/default/files/legislatie/ordin_188_covid_19.pdf
9. Dorin Vulcan. 2020, anul Covid-19. Retrospectiva unei pandemii. Europa Liberă (România) <https://romania.europalibera.org/a/anul-covid-19-retrospectiva-unei-pandemii-/31025902.html>
10. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova. Comunicat de presă. 7 martie 2020 <https://msmps.gov.md/media/comunicate/>
11. „Primul caz de coronavirus în Moldova“. Europa Liberă (România) <https://romania.europalibera.org/amp/primul-caz-de-coronavirus-moldova/30475712.html>
12. Hotărârea Parlamentului Nr.55 din 17.03.2020, privind declararea stării de urgență. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120817&lang=ro
13. Hotărârile Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică, februarie-decembrie 2020. GUVERNUL Republicii Moldova, 17 ianuarie 2021. <https://cancelaria.gov.md/ro/apc/coronavirus>
14. Legea Nr.10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a Sănătății Publice. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106570&lang=ro
15. ADEPT. Raport privind monitorizarea crizei Covid-19 în Republica Moldova, mai-septembrie 2020. <http://www.e-democracy.md/files/raport-covid-19-moldova.pdf>
16. Răileanu D. Ce măsuri se iau pentru ca serviciile dentare să fie asigurate atât pentru pacient cât și pentru medic. 13 mai 2020. Moldova. <https://moldova.europalibera.org/a/ce-m%C4%83surise-iau-pentru-ca-serviciile-dentare-s%C4%83-fie-sigure-at%C3%A2t-pentru-pacient-c%C3%A2t-%C8%99i-pentru-medic-/30610300.html>
17. Cu privire la asigurarea măsurilor de prevenție și control a infecției cu Coronavirus de tip nou (Covid-19) în cadrul instituțiilor de asistență medicală primară. Ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale Nr.253 din 13 martie 2020. <https://msmps.gov.md/legislatie/covid-19/ordine/>
18. Cu privire la organizarea activității serviciului stomatologic în condițiile epidemiei (Covid-19). Ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale Nr.470 din 16 mai 2020. <https://msmps.gov.md/legislatie/covid-19/ordine/>
19. Cârșina D. Unele considerații privind managementul situațiilor de criză. Revista electronică a școlii de aplicație pentru ofițeri „Mihai Viteazul“, Nr.9, România. <http://www.scoalarosu.ro/>
20. Negruță V., Lupușor A. Ce trebuie să conțină un potențial „Plan Anticriză“ al noului Guvern. Chișinău, 2015. Centrul analitic independent Expert-Grup. https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/download/1424_acc261d2cda8ad18fe107ec42ec8eeef
21. Planificarea de criză — pregătirea pentru situațiile neprevăzute. <https://virtualboard.ro/leadership/planificarea-in-situatii-de-criza-organizationala-gestionarea-crizei>
22. Hotărârea Comisiei Naționale extraordinare de Sănătate Publică nr.58 din 23 iulie 2021. https://gov.md/sites/default/files/hotarirea_cnesp_nr.58_23.07.2021.pdf
23. Hotărârea Comisiei Naționale extraordinare de Sănătate Publică din 12.08.2021. http://alegeri.md/w/Hot%C4%83r%C3%A2rile_Comisiei_Na%C8%9Bionale_Extraordinaire_de_S%C4%83n%C4%83tate_Public%C4%83
24. Austria în Republic Moldova — Stare de urgență. https://www.advantageaustria.org/md/news/stare_de_urgenta.ro.html
25. Informare COVID-19 <https://www.samsung.com/ro/business/climate/covid-19-information/>
26. World Bank în Moldova <https://www.worldbank.org/en/country/moldova/overview#1>
27. Cristina Ene. Ce se știe despre Omicron, mutația depistată în Africa de Sud. Cazuri descoperite și în Israel, Hong Kong și Belgia. https://adevarul.ro/international/in-lume/ce-stie-despre-cea-mai-noua-varianta-sars-cov-2-identificata-africa-sud-1_61a108f05163ec4271fad104/index.html
28. Primele țări europene în care au fost confirmate cazuri de infectare cu varianta Omicron. <https://stirileprotv.ro/stiri/international/tarile-europene-in-care-au-fost-confirmate-primele-cazuri-de-infectare-cu-varianta-omicron-au-impus-deja-masuri-mai-dure.html>
29. Provocările stomatologiei din Republica Moldova în fața pandemiei Covid-19 (Revista Medicina Stomatologică, an. ./././ pag Nr.